

DIE ANALITIESE FILOSOFIE EN MODERNE TEOLOGIESE STROMINGE

DR. J. H. KOEKEMOER

Omdat die analitiese filosofie geen geslote sisteem is nie en aangesien dit 'n oorkoepelende benaming vir verskillende denkers en strominge is, sou dit moontlik wees deur die saak so te benader dat een of meer van die filosowe behandel word en om hulle visie dan op die teologie te betrek.¹⁾ Die gevaar van so 'n metode sou wees dat 'n skewe beeld van die analitiese filosofie verkry kan word vanweë die feit dat daar nogal sterk uiteenlopende menings onder die verteenwoordigers van die filosofie is. Wat in hierdie verband 'n beter oplossing blyk te wees, is om eerder 'n algemene oorsig oor die filosofie te probeer gee en 'n greep uit die kernprobleem te neem.

Die analitiese filosofie, alhoewel teruggevoer kan word na die logies-positivisme van die „Weiner Kreis“ (1920), lê sy diepste wortels in die Engelse empirisme.²⁾

Die belangstelling van die analitiese filosofie is in die funksionering van die taal en sy metode is die van die logiese analise van woorde en stelling.³⁾

Daar is dus 'n belangstelling in die taal en die suiwerheid van taalgebruik. Wittgenstein het gestel: „What we do is to bring words back from their metaphysical to their everyday use.“⁴⁾ Wanneer Degenaar hom oor hierdie saak uitlaat, stel hy dit soos volg: „Die eksistensialis beklemtoon in die woordsituasie die keuse en die

---

1) Dink maar hier byvoorbeeld aan **L. Wittgenstein** wat eintlik as die ontwerper van die filosofie gesien kan word en name soos B. Russell, G. E. Moore, J. Wisdom en A. J. Ayer. Of as 'n mens aan 'n uitmuntende voorbeeld van 'n analitiese teoloog dink, kan die naam van Paul van Buren seker met reg genoem word. Daar sal later weer na sy beskouinge verwys word.

2) Daar dien op gewys te word dat die analitiese filosofie en die logies-positivisme nie dieselfde is nie. Dit is wel waar dat daar logies-positiviste is wat analitiese filosowe is, maar die omgekeerde is nie noodwendig waar nie. So kan 'n mens byvoorbeeld nie die vaders van die analitiese filosofie naamlik Wittgenstein, Russel en Moore as logies-positiviste beskou nie.

3) Hier moet daarop gewys word dat die filosofie die taal nie sien as een of ander misterieuse verskynsel waarin allerlei diepsinnighede verborge is nie. Ook bestudeer dit die taal nie as menslike fenomeen nie, maar dit bestudeer dit as instrument van die wetenskap en uit die daaglikse kommunikasie waaronder dan eventueel ook die bestudering van die taal as middel van die verkeer tussen God en mens val. Analitiese filosofie is en bly egter iets anders as taalfilosofie alhoewel daar sekere raakvlakke kan wees. Want in die taalfilosofie gaan dit juis om die taal as menslike verskynsel en nie om die taal as instrument van die wetenskap nie. Sien **H. G. Hubbeling**; *Analytische filosofie en teologie in Revolte in die teologie*, Callenbach Nijkerk, 1968, p. 63.

4) **L. Wittgenstein**; *Philosophical investigations*, (Tr. Anscombe) Oxford, Blackwell 1963, p. 116. Ook aangehaal deur **J. J. Degenaar** in *Sekularisasie*, Academica, Pretoria-Kaapstad 1967, p. 47.

persoonlike betrokkenheid van die mens ten opsigte van die betekenis van 'n woord; die fenomenoloog beklemtoon die ervaringsituasie van die taal deur die kommunikerende subjek en daarin meer die intensie van die spreker ten opsigte van die betekenis van 'n woord; die analitikus beklemtoon die gedrag (funksie) van die woord in 'n bepaalde woordomgewing en binne 'n bepaalde taalspel."⁵⁾

Oor die taalspel merk Hubbeling⁶⁾ op dat elke taalspel sy vocabularium, reëls en kriterium het. Volgens hierdie vocabularium, reëls en kriterium moet daar gehandel word om die taalspel sinvol te maak. Laat ons dit met 'n rekenkundige voorbeeld illustreer.

$2+2=4$. Dit is 'n sinvolle taalspel omdat dit aan al die reëls beantwoord.

$2+2=5$. Dit is 'n foutiewe taalspel maar nie 'n sinlose nie.

$+ \div - = \times 2$. Dit is nie 'n foutiewe nie maar 'n sinlose taalspel.

So is daar 'n oneindige hoeveelheid taalspele. In hierdie saak is daar nou by die analitiese filosofie, anders as by die logies-positivisme 'n belangstelling in religieuse en teologiese stelling.⁷⁾ In die teologie word die vocabularium gevorm deur die Bybelse begrippe terwyl die kriterium van die waarheid daarin geleë is dat die tekste in hulle regte verband gelees en geïnterpreteer moet word. In die teologie is daar egter verskillende taalspele. Daar is byvoorbeeld die wat deur die historiese studie van die Bybel bepaal word. Hier sal die uitsprake van die apostel Jakobus geen rol by die taalspel van Johannes speel nie. Verder is daar ook die taalspele wat konfessioneel bepaal word. Wie naas die uitspraak van die Bybel byvoorbeeld die uitsprake van die pous ook as gesaghebbend aanvaar, speel 'n ander taalspel as hy wat op 'n suiwer reformatoriese standpunt staan.⁸⁾

Alhoewel dit dus waar is dat 'n mens nie sonder meer die analitiese filosofie met die logies-positivisme moet identifiseer nie, mag hieruit nie afgelei word dat die analitiese filosofie minder ernstig aandag aan die verifikasie-prinsipe gee nie. Dit is nog uiters belangrik hoewel dit 'n ander funksie het. Daarom sê van Buren dat daar nou

---

⁵⁾ J. J. Degenaar; aangehaalde werk, p. 48. Die begrip taalspel is 'n belangrike begrip wat deur Wittgenstein na vore gebring is.

⁶⁾ H. G. Hubbeling, aangehaalde werk, p. 67.

⁷⁾ Die logies-positivisme het alle teologiese stelling as „nonsense“ verwerp omdat dit nie deur die verifikasie-prinsiep geverifieer kon word nie. Stelling wat met die onsigbare, die transendent absolute, met die metafisiese te doen het kan nie geverifieer word nie omdat hulle geen empiriese funksie het nie en daarom is hulle betekenisloos. Vergelyk in hierdie verband ook:

(i) F. Ferré; *Language, Logic and God*, Harper & Row, New York, Evanston and London, 1961.

(ii) Ian T. Ramsey; *Religious Language*, S. C. M. Press Ltd., London, 1957.

⁸⁾ H. G. Hubbeling, aangehaalde werk, p. 68.

'n verskeidenheid van „language games“ is „and a modified verification principle is now used to ask what sort of things would count for an assertion and what sort of things would count against it“.⁹⁾

Want wanneer ons dit weet, kan ons bepaal in watter taalspel 'n sekere stelling tuishoort („where it is at home“).

Hierdie gemodifiseerde verifikasie-prinsipe wil ons help om die stukke van ons taal so te sorteer dat ons byvoorbeeld nie die taal van die liefde in terme van die taal van die biologie verstaan nie. Want dit is nou eenmaal so dat daar verskillende tale vir verskillende situasies is. Die taal van die liefde is nie die taal van die biologie nie en so is die taal van die politiek nie die taal van die fisika nie. Daarom, so beweer die analitiese filosofie, is die verifikasie-prinsipe belangrik want dit wil ons help om ons taal reg te rangskik. Hierdie filosofie daag die Christen uit om helder te dink, eenvoudig te praat en te sê wat hy bedoel sonder omhaal van woorde. Alle uitsprake moet egter nie tot dieselfde taalspel herlei word nie aangesien daar dan 'n verwarring van taalspele ontstaan. Om die betekenis van 'n uitspraak reg te verstaan, moet sy funksie in 'n bepaalde taalspel nagegaan word.

Want net soos 'n spel op die sportveld deur sekere reëls bepaal word, so bestaan daar ook 'n menigte taalspele elkeen met sy eie reëls en regulasies.

Ferre¹⁰⁾ sien die taak van die filosofie om te sê hoe kommunikasie deur middel van taal plaasvind. Dit is sy logiese taak om te verhelder. Daarom stel hy dat die moderne filosoof „will scrutinize critically all statements — those made by mathematicians, theologians, philosophers, and others, past and present — bringing his new techniques to bear on them as well.“¹¹⁾ Soos reeds gestel, het Wittgenstein die taak van die filosofie gesien „to bring words back from their metaphysical to their everyday use“. Hierdie analitiese opponering van „metafisiese vlugte“ waarin die taal „met vakansie“ gaan en die daarmee gepaardgaande eis van sindelike taalgebruik, beteken nie die aanvaarding van slegs een tipe taal nie.

So stel Wittgenstein dit teenoor die formalitiese eis van een soort logiese taal: „The more narrowly we examine actual language, the sharper becomes the conflict between it and our requirement. (For the crystalline purity of logic was, of course, not a result of investigation: it was a requirement.)“¹²⁾ „The preconceived idea of crystalline purity can only be removed by turning our whole examination around.“¹³⁾

---

⁹⁾ P. van Buren, *The secular meaning of the gospel*, S.C.M. Press Ltd., London, 1963, p. 15.

¹⁰⁾ Vergelyk F. Ferré; *Language, Logic and God*, in hierdie verband.

¹¹⁾ F. Ferré; aangehaalde werk, p. 3.

¹²⁾ L. Wittgenstein; *Philosophical Investigations*, p. 107.

¹³⁾ *Ibid*, 108.

'n Omkeer in instelling ontdek 'n ruim veld van taalgebruik en 'n verskeidenheid van rolle wat woorde en uitdrukkings in 'n taal speel. Die daaglikse taal ken nie net bewerings nie maar ook bevels, vrae, beloftes, oordele, versugtinge, uitroepe, ens. Hulle betekenis moet nagegaan word en dit kan alleenlik geskied as ons respek het vir die taalspel of „language game“ waarin dit voorkom. Volgens Wittgenstein is dit die taak van die filosofie om hierdie taalspele te beskryf.¹⁴⁾

Die vraag wat vir ons van belang is, is of die teologie 'n geoorloofde taalspel speel.

Die vraag word ook pertinent deur die mense gestel: „Is there any meaning to language about God.“¹⁵⁾

Hulle wil dan 'n ondersoek instel of teologiese uitsprake nie maar net emotiewe stelling is nie, dit wil sê stelling wat geen informasie omtrent die werklikheid weergee nie, maar alleen uitsprake is wat 'n gevoel van die spreker weergee.¹⁶⁾ Interessant is in hierdie verband die beeld van 'n tuin wat Anthony Flew van John Wisdom oorgeneem het. „Once upon a time two explorers came upon a clearing in the jungle. In the clearing were growing many flowers and many weeds. One explorer says, „some gardener must tend this plot“. The other disagrees, “There is no gardener“. So they pitch their tents and set a watch. No gardener is ever seen. “But perhaps he is an invisible gardener.“ So they set up a barbed-wire fence. They electrify it. They patrol it with bloodhounds. (For they remember how H. G. Wells **The Invisible Man** could be both smelt and touched though he could not be seen.) But no shrieks ever suggest that some intruder has received a shock. No movements of the wire ever betray an invisible climber. The bloodhounds never give cry. Yet still the Believer is not convinced. “But there is a gardener, invisible, intangible, insensible to electric shocks, a gardener who has no scent and makes no sound, a gardener who comes secretly to look after the garden which he loves.“ At last the sceptic despairs, “But what remains of your original assertion? Just how does what you call an invisible, intangible, eternally elusive gardener differ from an imaginary gardener, or even from no gardener at all?“¹⁷⁾

Met hierdie aanhaling is dit duidelik wat Flew wil beweer. Dit gaan vir hom naamlik daarvoor dat ons wel allerlei teologiese uitsprake kan maak, maar as die verifikasie-prinsipe nie toegepas kan

¹⁴⁾ J. J. Degenaar, aangehaalde werk, p. 47.

¹⁵⁾ A. N. Prior, Can Religion be discussed, in New Essays in Philosophical Theology (Flew and MacIntyre), London, 1963, p. 1-11.

¹⁶⁾ Vergelyk W. J. M. Janson; Die bestaan van God — 'n beoordeling van die huidige teologiese debat, ongepubliseerde D.D. proefskrif, Pretoria, 1967, p. 40.

¹⁷⁾ F. Ferré; aangehaalde werk, p. 32-33. Vergelyk ook A. Flew; „Theology and Falsification“, in New Essays in Philosophical Theology, London, 1963, p. 96.

word nie, dan verskil God in ons uitspraak niks van 'n God wat alleen maar in ons verbeelding of fantasie leef nie of dan van 'n God wat glad nie bestaan nie.

'n Verdere aanhaling van Flew stel die saak nog duideliker: „Someone tells us that God loves us as a father loves his children. We are reassured. But then we see a child dying of inoperable cancer of the throat. His earthly father is driven frantic in his efforts to help, but his heavenly father reveals no obvious sign of concern. Some qualification is made — God's love is “not a merely human love” or it is “an inscrutable love”, perhaps — and we realise that such sufferings are quite compatible with the truth of assertion that “God loves us as a father (but, of course . . .)” We are reassured again. But then perhaps we ask: what is this assurance of God's (appropriately qualified) love worth, what is this apparent guarantee really a guarantee against? Just what would have to happen merely (morally and wrongly) to tempt but also (logically and rightly) to entitle us to say “God does not love us” or even “God does not exist”.”¹⁸⁾

Totdat die vrae bevredigend beantwoord is, is die teïstiese taal vir Flew gedoem en leeg.

Hierdie stelling van Flew illustreer eintlik die bedoeling van die hele analitiese filosofie. Dit wil ook die teologie bevry van die metafisiese of mitologiese wêreldbeeld wat vir goed verby is. Wanneer die dinge nog deur moderne wetenskaplike mense geglo word, is dit volgens Flew alleen moontlik deur „double think”.

Daarom beteken moderne wetenskap en filosofie finale afskeid van die supranaturalisme, mitologie en metafisika. „Vra ons wetenskaplik en filosofies (in die sin van die „linguistic analysis”) waar kom hierdie geborge wêreldbeeld van die religie vandaan, waarin God die mens te woord sal staan, sal sorg vir brood, hom sal vergewe en as die dood kom, die hemel en die ewige lewe sal skenk, dan kom die antwoord: Uit ongekontroleerde, onkontroleerbare en onverifieerbare tradisie. Ouers en kerkmense vertel die dinge aan hulle kinders, naamlik dat hierdie dinge werklik bestaan, inderdaad is. Maar hulle steun op onkontroleerbare ervarings, menings, vooroordele en so meer van Bybelskrywers. En hierdie dinge, asook mitologiese beeldspraak, word dan as werklikhede, as feite aangebied”.¹⁹⁾ Daarom is die belangrike vraag vir P. van Buren byvoorbeeld ook „How can the Christian who is himself a secular man, understand his faith in a secular way?”²⁰⁾

¹⁸⁾ F. Ferré; aangehaalde werk, p. 34.

Vergelyk ook Flew, aangehaalde werk, p. 98-99.

¹⁹⁾ B. J. Engelbrecht; Hedendaagse Krisispunte in die Teologie, H.T.S., Jaargang 23, afl. 1, p. 14-15.

²⁰⁾ P. van Buren; aangehaalde werk, p. 2.

Want vir hom is dit ook duidelik dat die metafisiese verdwyn het en dat die suiwer menslike en empiriese die kriterium geword het. Hy stel dit dan ook dat as die teologie die huidige tydsituasie wil verstaan en as hy vir die huidige nog iets wil sê, dan sal hy ook bewustelik aan hierdie ontwikkeling deel moet hê.

Beïnvloed deur Wittgenstein²¹⁾ meen van Buren dan dat die teologie by die suiwer hantering van die taal sal moet begin. En suiwer is alleen die stelling wat deur die ervaring bewys kan word.

Daarom sal dit noodwendig so wees dat as 'n mens die evangelie vir die gesekulariseerde, mondige mens van ons tyd sinvol wil maak, dat jy dan klem sal moet lê op die aspekte van die evangelie waarvan die waarheid empiries aangetoon kan word.

„Stelling waarin dit gaan oor die bonatuurlike is religieuse uitsprake wat as sodanig nie kennisuitsprake is nie. Met ander woorde, religieuse uitsprake sê nie iets oor die werklikheid self nie, maar gee ons alleen 'n „blik“ op die werklikheid. Dit gee ons 'n fundamentele houding van waaruit ons die werklikheid kan ontmoet. Daarom kan Van Buren beweer dat die betekenis van die woord „God“, taalanalities gesien, ondeursigtig is en vir die mens van ons dag, sonder werklike betekenis is.“

Uitdruklik beweer hy dan ook: „Analogical as well as literal language about God makes no sense.“²²⁾

Van 'n dergelyke wyse van spreke moet die kerk afsien, anders vervreem die kerk van die werklikheid van ons samelewing — en dit terwyl die kerk juis geroep is tot sinvolle kommunikasie met die sekulêre kultuur van ons dag.²³⁾ Alleen deur middel van taalanalise kan die evangelie vir die mens van ons tyd verstaanbaar gemaak word, stel Van Buren. Daarom sal die taal aangaande 'n „God wat handel“ anders geïnterpreteer moet word as wat die klassieke teïsme dit gedoen het.²⁴⁾

---

21) „Van Buren meen dat die analitiese filosofie die suiwerste intellektuele uitdrukking is van die gees van ons tyd en na aanleiding hiervan merk L. B. Bilkey op: „In this identification he is, I believe, right“ (A New Linguistic Madness in M. Martey en G. Peerman: New Theology, nr. 2. MacMillan, New York, 1965, p. 40.“
Vergelyk J. A. Heyns; Sterwende Christendom?, Tafelberg uitgewers, 1969, voetnoot p. 106.

22) P. van Buren; aangehaalde werk, p. 79, vergelyk ook p. 103.

23) J. A. Heyns, aangehaalde werk, p. 106. Hier kan miskien daarop gewys word dat daar nog andere ook is wat erns met die taalanalise maak en dit ook op die taal van die teologie toepas, bv. Degenaar, Ramsey, Ferré e.a. So stel Ramsey bv. in sy werk Religious Language dat „according to the “Verification Principle” we must exclude from language all propositions which cannot, at any rate in principle, be verified by sense experience — by what is seen, heard, touched, tasted and experienced.“ Hy toon dan aan dat alle religieuse taal „odd“ is en dat ook die taal van die Bybel „odd“ is. Vergelyk ook die aangehaalde werke van Degenaar en Ferré oor hierdie saak.

24) P. van Buren; aangehaalde werk, p. 100.

Want, sê hy: „The problem of the Gospel in a secular age is a problem of the logic of its apparently meaningless language, and linguistic analysts will give us help in clarifying it.”²⁵⁾

Dit is derhalwe duidelik dat ook die analitiese filosofie met die metafisika wil breek. „Die welt wird losgekettet von ihrem Jen-seits.”²⁶⁾

Tendense van beïnvloeding van die kant van die analitiese filosofie is duidelik sigbaar by sommige moderne teologiese strominge²⁷⁾ en by name sekere verteenwoordigers van die nuwe teologie.²⁸⁾

Die reformatie word steeds as een van die belangrikste gebeurtenisse in die geskiedenis van die kerk gesien omdat die kiem van die moderne herinterpretasie van die Bybelse inhoud daar gevind kan word. Daar word daarop gewys dat die belangrikste gebeurtenis by die reformatie was dat daar 'n geweldige reduksie plaasgevind het. Daar was 'n terugryp na die Bybel en die verkondiging van die Heilige Skrif terwyl die kerk gestroop is van die tradisiegesag en alles wat naas en in die plek van die suiwer Bybelse verkondiging en gesag geplaas is. Die kritiek teen die reformatie is dat hierdie reduksie nie enduit gevoer is nie. Daar het reste oorgebly wat nou eenkant geplaas moet word naamlik die metafisiese taal van die kerklike belydenis, die supra-naturalistiese denkpatoon, die religieuse lewenswyse en die mitologiese begrippe.²⁹⁾ Paul van Buren is van mening dat dit vir die vadere nog geoorloof was om so te praat omdat hulle mense van hulle tyd was en nie anders kon praat nie. Vir ons is dit nie meer geoorloof nie omdat ons met die gesekulariseerde en mondige mens van ons tyd praat. Wie met hierdie mens praat, kan nie gebruik maak van terme en 'n taal wat voorwetenskaplik, supra-naturalisties, mitologies en religieus is nie. Ons kan anders praat en daarom moet ons.³⁰⁾

Wie enigsins erns maak met die evangelie sal die reduksie wat deur die reformatie begin is enduit voer. Dit moet eenvoudig gedoen word omdat dit nie eerlik is om gedurende die week op 'n sekulêre wyse te leef, in terme van 'n moderne wêreldbeeld te lewe

²⁵⁾ Ibid., p. 84.

²⁶⁾ Gerhard Noller, *Sein und Existenz*, München 1962, p. 80.

²⁷⁾ Daar is ook tekens van beïnvloeding vanuit ander filosofiese sisteme soos onder andere die eksistensialisme en die Marxisme.

²⁸⁾ Die begrip nuwe teologie dui 'n rigting in die teologie aan wat in sy wese „diessseitig” gerig is. Daar word totaal gebreek met 'n sg. dubbele wêreldbeeld. In 1946 het pous Pius XII teen die „nuwe teologie” gewaarsku. Sekere Franse teoloë was van mening dat die pous 'n bepaalde stroming in die Franse teologie bedoel het wat sedertdien aangedui is as „theologie nouvelle”.

²⁹⁾ Om hierdie rede noem **J. A. T. Robinson** die nuwe teologie wat 'n herinterpretasie van die Bybelse inhoud voorstaan dan ook 'n „new reformation”. Ons verwys na sy boek met dieselfde titel wat verskyn het te Londen in 1963 en waarna ook verwys word deur **B. J. Engelbrecht** in sy voorheen aangehaalde werk.

³⁰⁾ Vergelyk sy werk *The secular meaning of the gospel*, p. 11 v.v. waar hy hierdie gedagtegang volledig uiteensit.

en te handel en dan op 'n Sondag gevra te word om jousef te verplaas in 'n supra-naturalistiese wêreld met 'n God, 'n hemel, engele en demone waarvan 'n mens dan moet aanvaar dat hulle op dieselfde wyse bestaan as die empiriese werklikhede waarmee jy elke dag te doen kry.³¹⁾

Die taalspel van die teologie van ons dag moet so beoefen word dat daar vasgehou word aan die belydenis dat Jesus die Kurios is, maar die simbole van die belydenis moet nuut geïnterpreteer word, nuut vanuit die situasie van die moderne mens.³²⁾ In hierdie herinterpretasie van die Bybelse inhoud sal daar noodwendig ook afskeid geneem moet word van alle dogmatiese terminologie omdat dit reste van 'n religieuse Christendom is en alleen verwarring skep omdat dit die mens op die gevaarlike weg van die metafisika, supra-naturalisme en mitologie laat beweeg. Wie op 'n eerlike manier die taalspel van die teologie wil beoefen, sal antwoord moet gee op die vraag hoe 'n gesekulariseerde mens die evangelie op 'n gesekulariseerde manier kan verstaan.³³⁾ Volgens Paul van Buren kan die analitiese filosofie op hierdie weg vir die teoloog van onskatbare waarde wees omdat dit die „suiwerste intellektuele uitdrukking van die gees van ons tyd is”.³⁴⁾ Die analitiese filosofie is empiries gerig en daarom juis spreek dit die mondige mens aan. As gevolg van hierdie belangrike feit sal die teologie ook empiries gerig moet wees. Die empiriese grond van die belydenis dat Jesus die Kurios is, is daarom ook geleë in die geskiedenis van Jesus en in die dade van die gelowiges.³⁵⁾ Die logika van die belydenis is daarin geleë dat dit praktiese konsekwensies meebring vir die mens wat dit bely. Hiermee sê die mens dat die geskiedenis van Jesus en dit wat met pase gebeur het 'n bevrydende invloed op sy lewe uitoefen. Hy word daardeur so vasgevang dat dit die historiese norm van sy lewensbeskouing word. Dit is sy inspirasie om nou ook vry te wees om vir ander mense te leef. Jou belydenis word met ander woorde geverifieer deur die feit dat jy nou net soos Jesus in volkome vryheid vir ander mense leef.

Die tragiek van hierdie metode van teologiseer is dat daar derhalwe geen werklikheid kan bestaan as daar nie aan die eis van algemeen aanvaarbaarheid en verifieerbaarheid voldoen word nie.³⁶⁾

³¹⁾ Hierdie gedagte is uitgespreek deur Paul van Buren in sy aangehaalde werk p. 2. Vergelyk ook sy opstel *On doing Theology in Theological Explorations*, S.C.M. Press, London 1968, p. 81 v.v.

³²⁾ Sien ook J. Sperna Weiland, *Oriëntatie. Nieuwe wegen in de theologie*, Baarn, 1967, p. 178.

³³⁾ Vergelyk die aangehaalde werk van P. van Buren p. 2. „How can the Christian who is himself a secular man, understand his faith in a secular way?”

³⁴⁾ J. A. Heyns, aangehaalde werk, voetnoot p. 106.

³⁵⁾ P. van Buren, aangehaalde werk, p. 139.

³⁶⁾ Kuitert stel dat die werklikheid vir die eksistensie-teologie dit is wat die mens in vrye verantwoordelikheid aanvaar het en vir die neo-positivistiese teologie dit is wat deur middel van die metodiese verifikasie bewys is. Vergelyk H. M. Kuitert, *De realiteit van het geloof*, J. H. Kok, N.V. Kampen, 1967, p. 152.

Om op waarheid aanspraak te kan maak, moet die evangelie hierdie toets van verifikasie deurstaan. G. C. van Niftrik het egter daarop gewys dat Pascal reeds in sy tyd geprotesteer het teen die verabsoluttering van die natuurwetenskaplike metode (en hierdie verabsoluttering is juis wat plaasvind), en met goeie reg ook ander benaderingswyses van die werklikheid bepleit het. Ons ken die waarheid nie alleen deur die rede nie, maar ook deur die hart en die hart het eenmaal sy redes wat die rede nie heeltemal ken nie.³⁷⁾

Daarom het die reformatore die bestaan van God nooit metodologies probeer bewys nie. Dit was vir hulle immers duidelik dat 'n mens deur middel van sulke bewysvoeringe nie by die God van die Bybel sou uitkom nie. Vir die reformatore is die mens vir die kennis van God en vir die sekerheid van die bestaan van God op die openbaring aangewys.³⁸⁾ Reformatories gesien, is die kriterium van die teologiese wetenskap die openbaring van God in sy vleesgeworde, geskrewe en gepredikte woord.³⁹⁾ „Die teoloog het die fisiese en biologiese onmoontlike nie as sy probleem nie. Hy staan nie voor die eis van die kousaliteitswette of die wet van kontradiksie nie, omdat God in sy openbaring vry en soewerein is en nie deur genoemde eise gebind word nie.“⁴⁰⁾ Vir die teoloog is die maatstaf die openbaring van God in sy Woord. Die sekerheid vir die bestaan van God is nie in metodiese en wetenskaplike bewysvoering geleë nie, maar is alleen te vinde in die openbaring van God en dit moet geglo word. Daar is geen kennis van God wat die mens van nature besit of kan verwerf nie. Tussen God en die sondaar is daar geen ander band as die band van die geloof nie.⁴¹⁾ Daar is nie sprake van natuurlike Godskennis wat nie meer genadegawe van God self is nie en nie weer deur 'n onbegryplike Godswonder naamlik deur die openbaring van God aan die mens meegedeel word nie, die openbaring wat die mens deur Gods genade alleen in die geloof kan aanvaar.⁴²⁾ In die egte Bybels-reformatoriese teologie gaan dit nie

---

³⁷⁾ G. C. van Niftrik, *Het bestaan van God in de Kentering van deze tijd*, J. N. Voorhoeve — Den Haag, 1971, p. 67.

Hy verwys na Pascal, *Pensées*, fr. 277 en 282. Vir hom is die Waarheid (met 'n hoofletter gespel) iets anders as wetenskaplike objektiwiteit. Want as dit kom by die ware kennis van God, laat elke wetenskap ons in die steek.

³⁸⁾ Vergelyk J. Calvyn, *Institusie*, 1, 13, 21.

³⁹⁾ Karl Barth, *Kirchliche Dogmatik*, 1.1, p. 291-295.

⁴⁰⁾ P. J. T. Koekemoer, *Rudolph Bultmann*; Nie saam met die kerk en soos die kerk nie, H.T.S., Jaargang 21, Afl. 1, p. 25.

⁴¹⁾ Daar kan nie sprake wees van 'n analogia entis nie maar alleen van 'n analogia fidei. Vergelyk in hierdie verband:

(i) F. J. van Zyl, *Die Analogia Entis, 'n godsdienst-filosofiese ondersoek*, ongepubliseerde D.D. proefskrif, Pretoria, 1958.

(ii) H. P. Wolmarans, *Die Analogia Entis*, H.T.S., Jaarg. 3, Afl. 3 en 4, p. 140 v.v.

⁴²⁾ G. C. van Niftrik, aangehaalde werk, p. 87.

om metafisika of mitologie nie want openbaring en geloof het vir die reformatore ten ene male nie met metafisika saamgeval nie. By die reformatore is daar wel sprake van ontologie, maar dan nie in metafisiese sin nie, maar in Bybelse sin naamlik van openbaring en geloof. Daarom raak hierdie kritiek in wese nie die reformatoriese teologie nie. Dit is ook die rede waarom hierdie verifikasie-prinsipe nie op die teologie toegepas kan word nie en waarom die kerk na hierdie stem nie kan luister nie. Want hier „verval nie alleen die uniekheid van die Christelike openbaring en geloof nie, maar ook die werklikheid waarom dit in die Christendom gaan.“⁴³⁾

---

⁴³⁾ B. J. Engelbrecht, aangehaalde werk, p. 23.